

DE DOOD

Inleiding op de film Birth, 7 en 14 oktober 2009 door Ans van Blokland

Laat de doden de dode begraven.

De film die u gaat zien gaat naar mijn idee over rouwen. Hij gaat over de vraag: wat maken we mee als een ander dood gaat. In dit geval is het een geliefde die plotseling sterft. U ziet in de film een vrouw, Anna, gespeeld door Nicole Kidman, die worstelt met het verlies van haar geliefde. De film speelt zich af 10 jaar na de dood van haar man. Anna staat op het punt om zich met een nieuwe man te verbinden. Samen met de nieuwe verloofde rijdt ze langs de begraafplaats. Ze gaat echter alleen naar het graf. Daar zien we haar een kort moment, helemaal overstuur. Dan komt ze terug van het graf, beheerst zich weer volkomen en zegt met een koele glimlach: "het gaat wel". Ze wil hem laten geloven, dat ze met hem verder kan. En ze wil ook zelf zo graag geloven dat ze met hem verder wil, want hij is een ideale en succesvolle man. Maar diverse keren zult u haar later horen zeggen: "ik kan hem (= haar dode geliefde) niet weggagen". Waarom lukt het haar zo moeilijk om verder te leven? Als kijker zie je de grote liefde voor haar eerste man en de ramp die haar trof. De plotselinge en onvoorbereide schok van zijn dood overspoelde haar. Daarvoor leek haar wereld zo idyllisch. Ze leefde in een rijke wereld, zo'n wereld die quasi maakbaar is. Maar waarom lukt het haar niet om verder te gaan: was de liefde zo groot? Of, wat ik eigenlijk denk: was die wereld wel zo mooi, zo idyllisch, en zo lieflijk?

Rouw is moeilijk. Bij rouw gaat het om het toelaten van het onherroepelijke verlies. Het leven komt tot stilstand. Het is een mee sterven van de eigen ziel. Rouw wordt ook bemoeilijkt door de altijd aanwezige woede. De overlevende voelt zich in de steek gelaten door de dode, de dode heeft je verlaten en dat roept woede op. Rouw is wel nodig om na een tijd weer verder te kunnen, en weer deel te gaan nemen aan het leven.

Mensen doen van alles om **niet** te rouwen, om de geliefde **niet** echt kwijt te raken. Bij het verlies van ouders gaan mensen toch graag ruzie maken, bij voorkeur over de erfenis of over wie het meest van de overledene hield. Bij het verlies van een partner is er ook vaak woede op de schoonfamilie. Je zou kunnen zeggen: ruzie maken is ook een vorm van rouw, of eerder van niet rouwen.

En ik vraag me ook af: hoe rouw je over het verlies van een kind? Kan je dan ooit verder, of bevriest je leven als het ware?

In de boeken wordt wel graag een gewoon rouwproces verondersteld – dat van ontkenning, boosheid, verdriet en integratie. Maar dat zegt zo weinig. Iedere keer gaat het weer om een immense onmacht en verdriet als die ander er niet meer is, om dat wat je samen had voort te zetten. Een bepaalde wijze van zijn, van samen zijn, gaat verloren. Daarom is het eigenlijk ook altijd een verlies van een deel van jezelf.

Toch komt er een moment dat de levende verder moet. Er komen steeds meer momenten. Het kan zijn dat je het gevoel hebt dat je moet kunnen zeggen: jij bent dood, ik leef, aju, ik ga!. Dat men de dode de rug toekeert. Misschien heb je zelfs het gevoel de dode een trap na te moeten geven. Deze momenten van losmaking - van agressie (van zelfhandhaving) zou je

kunnen zeggen - veroorzaken schuldgevoel. een gevoel van verraad, en een gevoel de ander in de steek laten, **en!** hem of haar dan echt verliezen.

En u hoort misschien ook in de manier waarop ik dit zeg: bijv. in "je moet de dode de rug toekeren," dat je dan eigenlijk vasthoudt aan de illusie dat je nog met de ander leeft. Omdat een dode dood is kan je die geen trap geven, die kan je zelfs niet de rug toekeren: de doden doen namelijk niet meer mee! We zoeken allemaal manieren om de dode in leven te houden. Een tijdje na de dood van een dierbare, hoorde ik mezelf denken: "nu heeft het wel lang genoeg geduurd." We denken magisch en houden de dode zo lang mogelijk dichtbij. In plaats van de dode bij de doden te laten, of, zoals in de bijbel al staat: **"laat de doden de doden begraven"**.

Achterlaten van de dode, een "daad van agressie", is verbonden met schuldgevoel. Dat mag niet en dat wil je niet. Over de doden niets dan goeds. Dit complex is terug te voeren op de ambivalentie in de relatie. **Elke relatie is ambivalent.** Dat betekent dat in elke relatie er ook een tekort gevoeld wordt, een tekortschieten van jezelf en van de ander, in elke relatie is er onvrede, frustratie, en boosheid. In elke relatie is de ander ook een rivaal. Kortom negatieve gevoelens horen er net zo bij als de positieve. Het verdragen van ambivalentie leert men in de vroege kinderjaren, althans wanneer de relatie met de ouders voldoende veilig en goed genoeg is. Goed genoeg is dus zeker niet perfect, zoal dat al bestaat. En die ontwikkeling gaat door tot in de volwassenheid. Dweepen en verguizen doen we in onze puberteit, en vaak nog langer. Want hoe prettig is idealisering niet? En een beetje mag dat ook wel blijven bestaan, anders worden onze gezagsdragers ook alleen maar van die gewone mensen.

In deze film ontbreekt deze ambivalentie, althans in openlijke zin. Maar het zit er toch in verscholen. Zij lijkt alleen maar hartstochtelijk verliefd op haar man en kan hem maar niet loslaten. Maar wat horen we zo terloops in de film: "hij was nooit thuis, hij was er niet". Idealiseert zij hem? En is het niet zo, dat hoe minder ruimte en acceptatie er is voor de ambivalente gevoelens in een relatie, hoe moeilijker het is om te rouwen?. Onze dierbare geniale Freud heeft dit al uitgebreid beschreven. De dode niet achter kunnen laten komt niet alleen door het gemis van de geliefde, het komt ook door de verboden gedachte dat je je wilt ontdoen van de ander, het gaat ook over schuld.

In deze film wordt de hoofdpersoon zelf steeds meer een tienjarige. Het is alsof ze leeft in een fase en in een fantasiewereld van vóór het op eigen benen gaan staan, vóór een rijpere relatie met een ander.

In de film lijkt het wel alsof ze nog in huis woont bij haar moeder. Haar moeder bepaalt alles en heerst streng. Een vader is er kennelijk niet en lijkt ook niet gemist te worden. Anna is nog heel gehoorzaam aan haar moeder en kijkt tegen haar op. Misschien is het zo dat zij, omdat ze nog zo afhankelijk is van haar moeder, zich ook niet kan losmaken van haar eerste man. Ze blijft hem op handen dragen. De beleving van de moeder komt weer terug in de partner relatie, zo staat achter elke partner de moeder. Zij kon zich niet los maken van haar moeder en nu kan ze eigenlijk ook niet van de dode scheiden. Ze kan de doden niet de dode laten begraven, ze blijft hem rondsjouwen. En kan niet verder.

Ik stel me voor dat als zij over zichzelf zou nadenken, ze stil zou staan bij haar beleving van de verhouding met haar eerste man en de verhouding met haar moeder. Ze zal haar eigen desillusies tegenkomen en ze zal ze onder ogen moeten zien, opdat ze verder kan.

Ik hoop dat u geniet van deze film. En ik hoop dat u twee dingen uit deze inleiding zult onthouden; meestal onthoud ik er maar één, maar ja, ieder mens heeft zo zijn illusies.

1. deze film gaat over illusies, de illusie dat je de dode vast kan houden, en
2. deze film gaat over rouw, en in rouw heerst ook een agressief moment.